

НАЦИОНАЛНИ ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ – РЕГЛАМЕНТАЦИЯ, ОБХВАТ, ОТГОВОРНОСТИ И РАЗВИТИЕ. НОТИФИЦИРАНЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА ЖЕЛЕЗОПЪТНА АГЕНЦИЯ

Симеон Ананиев АНАНИЕВ
saexpert@abv.bg

*ВТУ “Тодор Каблешков”, ул. “Гео Милев” 158, 1574 София,
БЪЛГАРИЯ*

Резюме: Настоящата тема разглежда значението на безопасността в железопътния транспорт за икономиката на страната, като важен икономически показател. Дефинирани са основни понятия за безопасност и сигурност. Систематизирана и класифицирана е пълната нормативна база на безопасността. Дефинирани са националните правила за безопасност като съдържание, обхват и действие. Особено важен момент е разглеждането на новите европейски практики свързани с Нотифициране на Национални правила за безопасност и Национални технически правила в железопътния транспорт на Р.България.

Ключови думи: железопътен транспорт, безопасност, сигурност, национални правила, наредба, оперативната съвместимост, нотифициране ТСОС, ИА“ЖА“, НОБ.

Увод: Безопасността и сигурността в железопътния транспорт като основни икономически показатели

Железопътния транспорт е особено важна част от икономиката и икономическите показатели са мерилото за състоянието и развитието му. За да се постигнат добри резултати трябва да се предлагат качествени, конкурентноспособни, и не на последно място безопасни и сигурни услуги.

Безопасността е важна част от икономическите показатели и тя не трябва да се разглежда отделно и самоцелно. Икономическото състояние на железопътния транспорт е в пряка зависимост от безопасността (но не единствено). Не може да има железопътен транспорт в добро икономическо състояние ако ежедневно има произшествия и се носят отговорности за повредени товари, пътници, железопътна инфраструктура, подвижен състав или екология.

При ниско ниво на безопасността железопътния транспорт не може да бъде конкурентен с другите видове транспорт, не

може да се постигне високо качество (скорост, комфорт време, и др.) на предлаганите услуги от една страна и от друга ще се дължат неустойки и други задължения към клиенти в следствие на произшествия (за контузии на граждани, повреден товар, екологични щети и др.).

Във всеки нормативен документ, свързан с железопътния транспорт можем да намерим връзка с безопасността но ще разгледаме само тези които регламентират единствено безопасността или са в много тясна връзка с нея и няма да се разглеждат тези от които може да се изведе връзка с безопасността.

1. Дефиниране основни понятия за безопасност и сигурност на железопътния транспорт.

Преди да говорим за националните правила за безопасност е необходимо дефиниране на основните понятия:

Безопасността (EN 50 126) в най общ вид се дефинира като отсъствие на недопустим риск.

Риск е вероятна интензивност на поява на опасност, причиняваща вреда и степен на тежест (строгост) на тази вреда.

От тук може да се направи извода, че няма **абсолютна безопасност** т.е. винаги има вероятност да възникне опасност за възникване на вреда .

Официалните дефиниции на Европейския съюз ЕС за безопасност и сигурност на железопътния транспорт са:

“Безопасност в железопътния транспорт” са характеристиките на железопътната система, отговарящи на обществените изисквания, за отсъствие на **недопустим риск**, свързан с живота на хората, физически наранявания или материални щети; (*контрол на риска*)

“Сигурност в железопътния транспорт” е защита на хората, железопътните возила, товарите и железопътната инфраструктура срещу **нерегламентирани и неочаквани** (непредвидени) действия от всякакво естество;

„Железопътна система” е съвкупност от структурните и функционалните (експлоатационни) подсистеми в железопътния транспорт и връзките между тях, както и управлението на персонала и експлоатацията на системата като цяло за осигуряване на превозите;

2.Националните правила за безопасност в железопътния транспорт.

Според директива 49 на Европейския съюз, това са всички изисквания за безопасност на железопътния транспорт, наложени на ниво държави-членки и приложими за повече от едно железопътно предприятие, независимо от органа, който ги издава, т.е.:

„Националните правила за безопасност включват изискванията за безопасност на железопътния транспорт, които са общо приложими за железопътната система, независимо в изпълнение на чии правомощия са създадени”

2.1. Обхват на националните правила за безопасност.

Национални правила за безопасност могат да се разделят на две големи групи:

- в **първата групи** са тези които пряко регламентират и/или създават условията за гарантиране на минимални нива на безопасност безопасността.
- във **втората група** попадат тези които имат непряка връзка с безопасността но не

могат да се изключат от обхвата на националните правила за безопасност.

Систематизирана и класифицирана пълна нормативни база е посочена в Приложения 1, 2, и 3 към настоящата тема.

Приложение 1: Национални правила за безопасност, които регламентират безопасността:

Приложение 2: Национални правила за безопасност, които създават условията за гарантиране на минималните нива на безопасността:

Приложение 3: Национални правила за безопасност с непряка връзка с безопасността:

От направените класификации може да се направи извода, че като национални правила за безопасност не попадат тези, които са (вътрешни) разработени за нуждите на превозвача или управителя на инфраструктурата. Към вътрешните правила се отнасят ведомствените норми за ремонт, поддържане и експлоатация на подвижния състав и железопътната инфраструктура. Тези правила трябва да са разработени на основата на националните правила за безопасност и напълно да ги отразяват, като ги допълват но не могат да им противоречат.

2.2. Регламентация на националните правила за безопасност.

Основния документ, който регламентира безопасността е Закона за железопътния транспорт. В него са дадени основните цели и насоки в които се развива безопасността, как се разследват произшествия, отговорности и статут на участници в железопътната система.

Вторият документ, който регламентира безопасността е “Наредба № 59 за управление на безопасността в железопътния транспорт” където са посочени основните компоненти:

1. осигуряването на равнопоставен достъп до регулаторните структури по безопасността;
2. отговорностите между участниците в железопътната система, по отношение на безопасността на превозите;
3. общи цели, правила, критерии, методи, показатели, процедури, оценки за безопасност;
4. функциите и правата във връзка с безопасността и разследването;
5. общите принципи за управление, регулиране и контрол върху безопасността в железопътния транспорт;
6. обхвата на дейностите в системите за управление на безопасността;
7. изискванията за кандидатите за

получаване на удостоверение за безопасност;

8. категоризацията на произшествията в железопътния транспорт;

9. реда за разследване на произшествията;

10. отговорността и задълженията при разследването.

Третия документ, който регламентира безопасността това е "Наредба № 57 за съществените изисквания към железопътната инфраструктура и подвижния състав за осигуряване на необходимите параметри на взаимодействие, оперативност и съвместимост с трансевропейската железопътна система" в това число се включват и ТСОС. Тази наредба не следва да се разглежда самостоятелно и само като оперативна съвместимост. Тя изключително е насочена към безопасността а оперативната съвместимост е функция на безопасността т.е.

Чрез оперативната съвместимост се намалява „цената“ за постигане на необходимите нива на безопасност т.е. тя е оптималния вариант между себестойност и безопасност.

Основно място в тази наредба заемат ТСОС, и чрез изпълнение на изисквания заложи в тях се гарантира постигането на минималните нива за безопасност. ТСОС постепенно поглъщат съществуващите наредби (№№ 47, 49 и 50) и първата крачка е „Наредба за правилата за техническата експлоатация, движението на влаковете и сигнализацията в железопътния транспорт". Тази наредба е в изпълнение на изискванията на ТСОС „Експлоатация" където има текст, който гласи „Работата на железопътната система се регламентира от правила и предписания, създадени от управителя на инфраструктурата, които се прилагат и от железопътните предприятия".

Следващ документ, който регламентира безопасността това е „Наредба № 58 за правилата за техническата експлоатация, движението на влаковете и сигнализацията в железопътния транспорт".

Другите документи които регламентират безопасността това са „Наредба № Н-32 за съгласуването на действията и обмяната на информация при разследване на железопътни произшествия и инциденти", „Наредба № 4 за железопътните прелези" и „Инструкция за предотвратяване подготовката на терористични актове и ограничаване на последствията от природни бедствия".

3. Отговорности

Управителите на инфраструктура и превозвачите отговарят за своята част при изпълнение на изискванията за безопасност при проектиране, изграждане, подържане и експлоатация на съответната инфраструктура и/или подвижен състав.

Отговорността на управителите на железопътната инфраструктура и превозвачите за безопасното подържане, експлоатация и управление на железопътната система, не освобождава от отговорност други участници, извършващи дейности по производство, доставка и монтаж на детайли и оборудване за железопътния транспорт, както и дейности имащи пряко отношение към безопасността на системата.

Управителите на железопътна инфраструктура и превозвачите носят пълната отговорност за безопасната експлоатация на железопътната система и контрола на рисковете, свързани с нея, както и за обучението, нивото на подготовката и квалификация на персонала си. Мерките за контрол на риска и правилата и нормите за безопасност се изпълняват чрез системите за управление на безопасността.

Те отговарят за своята част от системата и нейната безопасна експлоатация, включително и при избора за доставката на елементи, съоръжения, материали и др., при договарянето на услуги, спрямо потребители - клиенти, служители и трети страни.

Всеки производител, персонал по поддръжка, охранител на железопътни системи и елементи, доставчик на услуги и/или снабдителна фирма носи отговорност и гарантира, че подвижният състав, инсталациите, спомагателни съоръжения и оборудване, както и доставяните от тях услуги, съответстват на изискванията на ТСОС и определените условия за използване, така че да могат да бъдат въведени в безопасна експлоатация от железопътния превозвач и/или инфраструктура.

4. Развитие и промени на националните правила за безопасност

Националните правила за безопасност могат да се променят в следствие на промяна на общоевропейските правила за безопасност, която е продиктувана от тяхното развитие и усъвършенстване. Като например при въвеждане през 2009г., от ЕК "Общи дефиниции за ОПБ и общи методи за изчисляване на разходите при произшествие".

Националните правила за безопасност могат да се променят и в следствие на доказана необходимост продиктувана от настъпили железопътни произшествия или от създадени предпоставки за такива.

Правилата могат да се променят и след аргументирани предложения на управителя на железопътна инфраструктура или превозвача.

Всички предложения за промяна се обсъждат и анализират от Националния органа по безопасност НОБ (ИА ЖА) и в зависимост от конкретния случай НОБ предприема необходимите действия.

5. Нотифициране Национални правила за безопасност и Национални технически правила в железопътния транспорт.

Във връзка с разработването на Стратегически план за оперативна съвместимост на железопътната система на България и в изпълнение на чл. 8 от Директива 2004/49 относно безопасността, са разработени Национални правила за безопасност в железопътния транспорт на Република България. Правилата са въведени в електронен регистър в съответствие с изискванията на Европейската железопътна агенция, който съдържа 178 бр. фишове, групирани в седем типа в зависимост от областта на приложение както следва:

- правила относно съществуващите цели и методи за безопасност;
- правила относно изискванията към системите за управление на безопасността и сертификата за безопасност на железопътните предприятия;
- правила относно изискванията за издаване на разрешения за въвеждане в експлоатация и поддръжка на нов, съществено променен, модернизирани и не обхванати от технически спецификации подвижен железопътен състав;
- правила относно общите правила за експлоатация на железопътната мрежа, които не са обхванати от технически спецификации за оперативна съвместимост;
- правила относно вътрешни изисквания за безопасност на управителите на железопътна инфраструктура и превозвачите;
- правила относно изискванията към персонала, който изпълнява критични за безопасността задачи, включващи критерии за

избор, медицинска годност, професионална компетентност и сертифициране до толкова, до колкото не са обхванати от технически спецификации за оперативна съвместимост;

- правила за разследване на произшествия и инциденти.

Правилата са изпратени чрез Постоянното представителство на Република България в ЕС за нотификация от Европейската комисия и Европейската железопътна агенция. След нотификация правилата стават задължителни за инфраструктурния оператор и всички железопътни оператори и превозвачи извършващи превози на територията на Р.България.

Съгласно точка 10 от Преамбюла на Директива 2004/49, националните правила за безопасност, които често се основават на национални технически изисквания и стандарти, трябва постепенно да се заменят с правила, основани на общи стандарти, определени чрез (ТИОС) - Техническите спецификации за оперативна съвместимост

В тази връзка и във връзка с нотификацията на списъците на Националните технически правила (НТП), както е постановено с директива 2004/50/ЕС, от Националния орган по безопасност /ИА”ЖА”/ е изготвен Списък на националните технически правила на Р.България, които са в сила за прилагането на основните изисквания за оценяване на съответствието и оперативната съвместимост на конвенционалната железопътна мрежа.

Правилата са подготвени и въведени в електронен списък в съответствие с указанията на Европейската железопътна агенция - Документ NSR-NTR версия 1.1 2/39, групирани в зависимост от областта на приложение за структурните подсистеми: 1. Инфраструктура; 2. Контрол, управление и сигнализация; 3. Енергия; 4. Подвижен състав.

Списъкът на Националните технически правила е представен в Звеното за оперативна съвместимост при Европейската железопътна агенция, за предварителна оценка и забележки преди тяхната нотификация в Европейската комисия.

Приложение 1:

Национални правила за безопасност, които регламентират безопасността	
1	Закон за железопътния транспорт
2	Правила за функционалното взаимодействие на службите по безопасността и контрола в железопътния транспорт (Наредба за безопасността)
3	Наредба № 57 за съществените изисквания към железопътната инфраструктура и подвижния състав за осигуряване на необходимите параметри на взаимодействие, оперативност и съвместимост с трансевропейската железопътна система
4	Наредба № 42 за лицензиране на железопътни предприятия за превоз на пътници и/или товари и на лицата, издаващи сертификат за безопасност
5	Наредба № 51 за изискванията за техническа експлоатация на железопътната инфраструктура
6	Наредба № 58 за правилата за техническата експлоатация, движението на влаковете и сигнализацията в железопътния транспорт
7	Наредба № 59 за управление на безопасността в железопътния транспорт
8	Наредба № Н-32 за съгласуването на действията и обмяната на информация при разследване на железопътни произшествия и инциденти.
9	Наредба № 4 от 27.03.1997 г. за железопътните прелези;
10	Инструкция за предотвратяване подготовката на терористични актове и ограничаване на последствията от природни бедствия;

Приложение 2:

Национални правила за безопасност, които създават условията за гарантиране на минималните нива на безопасността	
1	Устройствен правилник на Изпълнителната агенция "Железопътна администрация";
2	Наредба № 41 за достъп и използване на железопътната инфраструктура
3	Наредба № 48 за железопътен превоз на специфични товари, на товари без опаковка и на товари, изискващи особена опаковка;
4	Наредба № 46 за железопътен превоз на опасни товари;
5	Наредба № 50 за работното време на ръководния и изпълнителския персонал, зает с осигуряване на превозите на пътници и товари в железопътния транспорт;
6	Наредба № 52 за железопътен превоз на военни товари, техника и войски;
7	Наредба № 54 за медицинските и психологическите изисквания към персонала, който осъществява железопътни превози на пътници и товари и съпътстващите ги дейности, и за провеждане на предпътните (предсменни) медицински прегледи;
8	Наредба № 55 за проектиране и строителство на железопътни линии, железопътни гари, железопътни прелези и други елементи от железопътната инфраструктура;
9	Наредба № 56 за изискванията, условията и реда за обучение на кандидатите за придобиване на правоспособност за длъжностите от железопътния транспорт и реда за провеждане на изпитите на лицата от персонала, отговорен за безопасността на превозите;
10	Наредба за категоризация на железопътните линии в Република България, включени в железопътната инфраструктура, и закриване на отделни линии или участъци от линии;
11	Правилник за международен железопътен превоз на опасни товари (RID)
12	Конвенция за международни железопътни превози (COTIF)
13	Наредба за финансиране и експлоатация на железопътните прелези
14	Инструкция за извършване на маневра в гари на централно диспечерско управление в които има техническа възможност маневрените маршрути да се подготвят от влаковия диспечер
15	Временна инструкция за техническо обслужване, експлоатация и опазване на системата за автоматична локомотивна сигнализация ALTRACS BDZ
16	Инструкция за движение на влаковете в участък оборудван с АЛС
17	Инструкция за включване на вагони за междурелсие 1520 мм и движението им по жп инфраструктура на Р България

18	Инструкция за сигнализиране края на влаковете и реда за ползване на сигналните дискове (ИА”ЖА”)
19	Технически изисквания и нормативи за устройството, поддържането и експлоатацията на изхвъргачки за спирателни обувки
20	Инструкция за експлоатация на ръчните стрелкови заключалки тип “кука – болт” за заключване на езиците на железопътните стрелки, съоръжени с електрически стрелкови обръщателни апарати /СОА/ и включени в централизации
21	Инструкция за експлоатация на ръчните стрелкови заключалки, бравите на вагоноизхвъргачките, на бравите на изпълнителните апарати на релейните уредба за ключова зависимост, на електрическите стрелкови заключалки и на ключовете им в експлоатационните пунктове
22	Инструкция за оперативно диспечерско ръководство на системата за електроснабдяване на електрифицирани железопътни участъци, ДЦ и КСАУДВ
23	Инструкция за работа, съхранение и поддържане на спирателните обувки и дървените клинове
24	Инструкция за натоварване и превозване на негабаритни и тежки товари по железопътната мрежа на Република България
25	Технология за уведомяване на заинтересованите лица при извършване на строително-ремонтни работи на железния път, съоръженията и инсталации, собственост на БДЖ ЕАД, използвани от НК ЖИ
26	Инструкции за енергозахранването на контактната мрежа, далекопроводите на ДЦ и др.
27	Инструкция за електрозахранването на юридически и физически лица от електрически съоръжения и мрежи, собственост на НК “ЖИ”
28	Инструкция за техническите изисквания за превоз на локомотиви в неработно състояние от всички видове тяга
29	Инструкция за начин на действие при прегазване на хора или животни от влак в гара или на междугарие
30	Инструкция регламентираща редът за прикачване и откачване на локомотивите към и от влаковете
31	Инструкция за използване на противопожарните влакове собственост на НК “БДЖ” за гасене на пожари и оказване на помощ при бедствия, аварии, катастрофи и възникване на кризисни ситуации
32	Инструкция за работа с ГАЦ

Приложение 3:

Национални правила за безопасност, с непряка връзка с безопасността	
1	Наредба № 43 за железопътен превоз на пътници, багажи и колетни пратки
2	Наредба № 44 за превоз на товари с железопътен транспорт
3	Наредба № 45 за правилата за номериране на международните и на вътрешните пътнически и товарни влакове
4	Наредба № 53 за комбиниран превоз на товари
<i>Добавени актове които са били задължителни само за БДЖ ЕАД и НК”ЖИ”</i>	
5	Инструкция за проверка на скоростомерни контролни ленти от локомотивите и мотрисните влакове
6	Инструкция за отличителните знаци, надписи, указатели, означения и боядисване на тяговия подвижен състав на БДЖ
7	Инструкция за локомотивните скоростомерни инсталации "Хаслер" на БДЖ
8	Предписания за пломбиране на уредите, апаратите и защитите на ТПС на БДЖ
9	Предписания за устройствата за бдителност на локомотивния машинист на ТПС на БДЖ
10	Инструкция за проверка на скоростомерните контролни ленти от локомотивите и мотрисните влакове
11	Инструкция за работа на локомотивните и превозните бригади при скъсан влак

NATIONAL SAFETY REGULATIONS: PRINCIPLES, SCOPE, RESPONSIBILITIES AND DEVELOPMENT. NOTIFICATION IN THE EUROPEAN RAILWAY AGENCY

Simeon Ananiev ANANIEV

*Higher School of Transport (VTU), 158 Geo Milev Street, Sofia 1574,
BULGARIA*

Abstract: *The paper examines the significance of railway transport safety for the economy of the country as an important economic index. The main concepts of safety and security have been defined. The complete set of safety regulations has been systemized and classified. The national safety regulations have been defined as contents, a scope and effect. It is very important to consider the new European practices connected with the notification of the National Safety Regulations and National Technical Regulations in the railway transport of the Republic of Bulgaria.*

Key words: *railway transport, safety, security, national regulations, regulations, interoperability, notification, Executive Agency "Railway Administration".*